

Kalászi Koštana

1.

Borisav Stanković (1876–1927) *Koštana* (1900. magy. kiejt. Kostana) című drámája népszínmű jellegű, zenés, táncos darab, de világfájdalmas hangulatú és tragikus tartalmú.

Száz éve megy folyamatosan a szerb színházakban, több film- és tévéváltozata készült. Érettségi tétel.

A cselekmény a dél-szerbiai Vranje nevű kisvárosban játszódik a 19. század végén a törökök kivonulása utáni években. Keleties hangulat, rengeteg turcizmus a szövegben, keleties dalok (igazi török dal is elhangzik, török nyelven).

A történet sovány: a fiatal és szép cigány énekesnőbe belebolondul egész Vranje, aztán a város nyugalma érdekében elkergetik.

Főleg egy idős részeges gazda és egy másik tekintélyes személy fia veszi el az esztét, éjt-nap a kocsmában dorbézolnak és szórják a dukátokat a selyembugyogóban táncoló és éneklő bakfisra.

A fiatalember házassági ajánlatot tesz, de a lány elutasítja: nem akar kalitkába zárva élni.

Megérkezik a fiatalember apja, a legtekintélyesebb vranjei polgár, szét akarja zavarni a csürhét, de a lány őt is megigézi. Hatalmas tivornya kerekedik, mindenki tombol.

Másnap, kijózanodás után a férfiak összedugják a fejüket, és döntést hoznak: a lányt férjhez kell adni és eltávolítani Vranjéból. Az utolsó felvonásban a kényszerű esküvő előkészületei láthatók, a fináléban pedig Kostanát a csendőrök lovas szekéren elviszik a városból.

2.

A budakalászi amatőr színtársulat elhatározza, hogy bemutatja a *Kostanát*, de saját feldolgozásban, a helyi viszonyokra alkalmazva. Megbízzák a szerzőt az adaptáció elvégzésével.

Az adaptáció szerzője nem ragad le a nyelvi felszín átdolgozásnál, hanem az egész cselekményt átülteti kalászi környezetbe.

A darabban a budakalászi férfiak sorra belehabarodnak a kiskorú cigánylányba, beleszeret a falu teljes vezetősege, a polgármester és a téeszelnök, a tanító, az orvos, a kántor, a harangozó, mindhárom kocsmáros, és egy helyi irodalmi nagyság, Budakalász krónikása.

Végül esztét veszti a pék is, s a faluban nincs kenyér.

Az asszonyok siránkoznak, válópert indítanak a férjek ellen, akik elhanyagolják a mezőgazdaságot, a kocsmában duhajkodnak a füstben hajlongó Kostana körül. A kólót a falu előljárója vezeti, az asztalra ugrál, érzelmes dalszövegeket ordít, s két marokkal szórja a cigánylányra a forintot meg az eurót a községi költségvetésből.

„Nem rossz, de mit gondolsz: nem fognak ezek megsértődni?” – töprengett a társulat marketingese: „Biztos vagy benne, hogy ezt kéne játszsanunk? Mit fognak szólni a kalásziak, ha erotomániás és pedofíliás bűnözőknek állítjuk be őket?”

A szerző kompromisszumot javasol: a kalászi előadásban a cselekmény Pomázon fog játszódni, a pomáziban Szentendrén, a szentendreiben Lóréven, és így tovább, faluról falura, ám a marketinges attól tart, hogy ez még rosszabb, mert ez esetben nemcsak a kalásziak fognak megsértődni, hanem mindannyian.

Mindazonáltal a kalászi művelődési házban elkezdődnek a próbák, éppen akkortájt, amikor a falu felett megjelennek az első bombázók.

A NATO bombázza Jugoszláviát.

A lángoló egű országból tömegesen érkeznek a menekültek, lakást bérelnek, vagy menekülttáborban élnek.

Budakalászra egy csapat cigány érkezik Vranjéból, ahol a környező hegyeket hevesen bombázzák az ott elhelyezett hadipetrezselyem-üzem miatt.

A vranjei cigányok sátrat vernek a kalászi Duna-parton, s esténként a Lupa csárdába járnak zenélni és táncolni egy kis pénz fejében.

A csapatban egy táncoslány is van, akit Kostanának hívnak. Kocsmai énekesnő, aki éppen most tanulja a szakmát. Este az asztalon táncol, nappal félmeztelenül napozik és fürdik a Dunában; a bozótba bújjik az evezősök kíváncsi tekintete elől, s tarka kendővel fedi el a keblét, miközben az elhaladó hajókat nézi.

Kostanába beleszeret az egész falu, a polgármester, a tanító, az orvos, a téeszelnök, de most a valódi falubeli emberek, nem a színészek a darabból.

A faluban két *Kostana* játszódik egyszerre: az egyik a próbákon a művelődési házban, a másik a valóságban, a kocsmában.

A szerző szerint ez egy novella. Egyelőre. Mert ahogy magát ismeri, elképzelhetőnek tartja, hogy ez egy leendő regény részlete. Vagy egy (ugyancsak leendő) filmforgatókönyv csírája. Ugyanakkor drámarészlet is, színpadi szöveg, mert eredetileg (szerb nyelven) 2002. március 3-án hangzott el színházban mint megíratlan történet egy nem létező színházi előadásról. S végül, mivel március 3. a szerző születésnapja, ez tulajdonképpen egy (visszaható) születésnapi ajándék.

A falu fölött pedig zúgnak a bombázógépek.

– Nagy panorámabuszokra lesz szükség – mondja a szerző a marketingesnek.

A közönséget Belgrádból, Vranjéból, Újvidékről és más szerbiai és magyarországi városokból városnéző buszok fogják hozni, s a kikötőnél parkolnak félkörívben, ahol az előadás fog játszódni.

Érkezik a közönség, a parton forog a nyárs, a színészek húst szeletelnek és gyúrnák a csevapcsicsát, játszik a Vujicsics együttes és a Boban Marković zenekar fújja a rezet.

A túlsó parton elkezdődik a tűzijáték, és elindul a hajó.

Kostana a fedélzeten táncol.

Fehér fátjolban az orrárbocra ugrik, mintha a levegőben úszna, a hajó pedig fehérén hömpölyög utána, mint a felhő.

Amíg a komp Kostanával és a zenekarral közeledik, a parton a színészek már játszanak: érzelmesen sóhajtoznak, és bánatosan lődöznek a műsírályokat.

A közönség találgatja, hogy elkezdődött-e az előadás, a buszokban ülő nézők nem mernek leszállni, pedig ott illatozik a lacikonyha, egyeseknek pedig pisilniük kell.

Valaki ekkor észre fogja venni a kamerákat.

A darukra szerelt filmkamerák körbeveszik a nézőteret, s filmezik a parton és a buszokban játszódó eseményeket. Az előadás ugyanis egyben filmforgatás is egy előadásról, amelyről filmet forgatnak. A film rendezője Jancsó Miklós.

A daruk és kamerák mögött a jegenyefákon szintén kamerák zümmögnek, amelyek a filmforgatást filmezik, fölöttük pedig helikopter köröz, melyben komputert van elhelyezve, amely közvetlen (on-line) kapcsolatban van a műholdakkal, mert az egész felvételt azonnal fellövik az internetre, amelyen mindez szinkronban nézhető az egész világon a www.kostana.hu weboldalon.

A zárójelenet hajnalban játszódik, amikor a színészek részegen tántorognak hazafelé. A Duna fölött éppen felszáll a nap, mintha a fény, pára gyanánt, a vízből születne.

A vízen a stég mellett Kostana holtteste lebeg.

A folyó már elsodorta volna, ha fátyla nem akad bele a stég deszkájába.

Fehér selyemruhájában úgy lebeg ott, mint egy alvó fehér baba.

Törökbugyogója és haja úgy ring körülötte, mint az indiai tavorózsa.

A bűntény rituális, a tettes ismeretlen. A szerző azonban gyanítja, hogy a gyilkosságot a férfiak követték el, mindnyájan, közös erővel.

Szent Miklósnak szentelt ezüst szentségtartó (Baja, 1799)